

O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH OMILLARINING TRANSFORMATSIYASI

Seytaliev Maksadbek Mamaduraem o'g'li

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekistonda iqtisodiy o'sish omillarining zamonaviy sharoitdagi transformatsiyasi va uning asosiy yo'nalishlari tahlil qilingan. Mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalar, inson kapitali, innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, tadbirkorlik va eksport salohiyatining iqtisodiy o'sishga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, iqtisodiy o'sishning an'anaviy resurslarga asoslangan modeldan bilim, texnologiya va innovatsiyalarga asoslangan rivojlanish modeliga o'tish jarayonlari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mehnat unumdorligini yuksaltirish, investitsion faollikni kuchaytirish va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu omillarning uyg'un rivojlanishi mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy o'sish, iqtisodiy transformatsiya, O'zbekiston iqtisodiyoti, iqtisodiy o'sish omillari, zamonaviy tendensiyalar, makroiqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, investitsion faollik, inson kapitali, mehnat unumdorligi.

O'zbekiston mustaqillik yillaridan buyon iqtisodiy o'sishning turli bosqichlarini bosib o'tdi. Dastlabki davrda asosan makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va bozor munosabatlariga o'tish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa, keyingi yillarda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va diversifikatsiya qilish masalalariga katta e'tibor qaratildi. So'nggi o'n yillikda mamlakat iqtisodiy rivojlanishining ustuvor vazifalari sifatida ishlab chiqarishning modernizatsiyasi, eksport salohiyatini kengaytirish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va inson kapitaliga sarmoya kiritish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Iqtisodiy o'sish omillari nazariy jihatdan ichki va tashqi omillarga ajratiladi. Ichki omillar qatoriga investitsiyalar hajmi, ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish, mehnat unumdorligi, ta'lim sifati, ilmiy-texnik taraqqiyot, moliyaviy barqarorlik va infratuzilma rivoji kiradi. Tashqi omillar esa xalqaro savdo aloqalari, chet el investitsiyalari, global bozor sharoitlari va geosiyosiy jarayonlar bilan bevosita bog'liqdir.

O'zbekiston iqtisodiyoti uchun tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, energetika salohiyatini kengaytirish va qishloq xo'jaligi sohasida samaradorlikni oshirish doimo muhim omil bo'lib kelgan. Shu bilan birga, yangi sharoitlarda xizmatlar sektori, xususan, transport-logistika, turizm va axborot texnologiyalari sohalari iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy drayverlarga aylanmoqda.

Aholi sonining o'sishi ham iqtisodiy o'sishning o'ziga xos omillaridan biridir. Chunki mehnat resurslarining ko'payishi ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga xizmat qiladi. Ammo bu omil o'z navbatida ta'lim, sog'liqni saqlash va bandlik sohalarida qo'shimcha mas'uliyatni ham talab etadi. Shu sababli, inson kapitaliga kiritilayotgan investitsiyalar iqtisodiy o'sishni barqarorlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shuningdek, makroiqtisodiy siyosatning samaradorligi ham iqtisodiy o'sish omillari tarkibida muhim o'rin egallaydi. Pul-kredit siyosati, soliq-budjet siyosati va tashqi savdo siyosatining uyg'unligi mamlakat iqtisodiyoti barqarorligini belgilab beradi. O'zbekiston bu borada so'nggi yillarda bir qator islohotlarni amalga oshirdi. Masalan, milliy valyutaning erkin konvertatsiyasi, soliq stavkalarining pasaytirilishi, eksport-import tartibotlarining soddalashtirilishi va investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratilishi iqtisodiy o'sishning muhim omillariga aylandi.

Yana bir muhim jihat shundaki, hududlararo iqtisodiy muvozanat ham mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi omillardan biridir. Mintaqaviy rivojlanish dasturlari orqali sanoat zonalarini tashkil etish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash natijasida ichki bozorning kengayishi

ta'minlanmoqda. Buning natijasida hududlarda yangi ishlab chiqarish quvvatlari ishga tushirilmoqda, qo'shimcha ish o'rinlari yaratilmoqda va aholi daromadlari oshmoqda.

O'zbekistonning iqtisodiy o'sish omillari ko'p qirrali bo'lib, ularning har biri o'zaro chambarchas bog'langan. Quyida ushbu omillar asosiy yo'nalishlar kesimida jadval shaklida keltirdik (1-jadval):

1-jadval

O'zbekistonda iqtisodiy o'sish omillari¹

Omil yo'nalishi	Tavsifi	Amaliy ta'siri
Investitsiyalar	Ichki va tashqi sarmoyalarni jalb etish, ishlab chiqarishga kapital qo'yilmalar	Yangi korxonalar ochilishi, ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi
Inson kapitali	Ta'lim, sog'liqni saqlash va malaka oshirish tizimining rivojlanishi	Mehnat unumdorligining ortishi, yuqori malakali kadrlar tayyorlanishi
Innovatsiya va texnologiya	Yangi texnologiyalarni joriy etish, raqamli iqtisodiyot rivoji	Ishlab chiqarish samaradorligi oshishi, raqobatbardoshlik kuchayishi
Infratuzilma	Transport, energetika va kommunikatsiya tarmoqlarini rivojlantirish	Hududlararo iqtisodiy aloqalarning mustahkamlanishi, logistika samaradorligi
Tashqi savdo	Eksport salohiyatini kengaytirish, importni diversifikatsiya qilish	Valyuta tushumlari ko'payishi, milliy

¹ Muallif tomonidan tayyorlangan

		iqtisodiyotning jahon bozoriga integratsiyasi
Makroiqtisodiy siyosat	Pul-kredit, soliq va budget siyosatining barqarorligi	Inflyatsiyaning nazorat ostida bo'lishi, tadbirkorlik uchun qulay muhit
Hududiy rivojlanish	Sanoat zonalari, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, mintaqaviy dasturlar	Yangi ish o'rinlari, ichki talabning kengayishi
Xizmatlar sektori	Turizm, transport-logistika, IT xizmatlari	Iqtisodiy diversifikatsiya, yangi daromad manbalari
Tabiiy resurslar	Neft-gaz, paxta, rangli metallar va boshqa tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish	Energetika xavfsizligi, eksport salohiyatining ortishi
Demografik omillar	Aholi sonining o'sishi va mehnat resurslarining ko'payishi	Ishlab chiqarish bazasining kengayishi, ichki bozor hajmining oshishi

Yuqoridagi jadvalda keltirilgan omillar O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va uzoq muddatli o'sishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Avvalo, investitsiyalar hajmining ko'payishi mamlakat iqtisodiyoti uchun asosiy drayverlardan biri hisoblanadi. Chet el investitsiyalarini jalb qilish natijasida yangi korxonalar ochilib, ishlab chiqarish quvvatlari kengaymoqda. Bu esa bandlik darajasini oshirish bilan birga, eksport imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Inson kapitaliga e'tibor qaratilishi mehnat unumdorligining ortishiga olib keladi. Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimining modernizatsiyasi yuqori malakali ishchi kuchini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy

texnologiyalarni egallagan yosh kadrlar iqtisodiy rivojlanishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Innovatsiya va texnologiya omili bugungi globallashuv sharoitida alohida ahamiyatga ega. Raqamli iqtisodiyotning joriy etilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirib, xalqaro bozorlar bilan integratsiyani tezlashtiradi. Shu bilan birga, infratuzilmaning rivojlanishi hududlararo iqtisodiy aloqalarni kuchaytirib, logistika tizimini yanada samarali qiladi.

Tashqi savdo aloqalari esa milliy iqtisodiyotning xalqaro maydondagi mavqeini belgilaydi. Eksport salohiyatining kengayishi valyuta tushumlarini ko'paytirsa, importning diversifikatsiyasi esa ichki bozorni xavfsiz va barqaror qiladi. Bu jarayonda makroiqtisodiy siyosatning izchil olib borilishi muhim ahamiyatga ega. Inflyatsiyani nazorat ostida saqlash, soliqlarni soddalashtirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilash iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Hududiy rivojlanish dasturlari iqtisodiy o'sishni mintaqalar kesimida muvozanatlashtiradi. Ayniqsa, sanoat zonalari tashkil etilishi va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi, ichki talab ortadi. Shu bilan birga, xizmatlar sektori, xususan turizm va IT xizmatlari, iqtisodiy diversifikatsiyaning muhim manbai sifatida shakllanmoqda.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ham o'sishning barqarorligini ta'minlaydi. O'zbekistonning neft-gaz, paxta va rangli metall kabi resurslari energetika xavfsizligini mustahkamlash bilan birga, eksport salohiyatini ham oshiradi. Demografik omillar esa iqtisodiy o'sishda ikki tomonlama rol o'ynaydi: bir tomondan mehnat resurslarining ko'payishi ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi, ikkinchi tomondan esa ta'lim, sog'liqni saqlash va bandlik tizimiga qo'shimcha bosim qiladi.

Umuman olganda, O'zbekiston iqtisodiy o'sishining asosiy omillari o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi xarakterga ega. Bu omillar uyg'unlashgan holda qo'llanilgandagina mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va uzoq muddatli rivojlanishi ta'minlanadi. Shu sababli, davlat siyosatida investitsiyalarni jalb

qilish, inson kapitalini rivojlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va hududiy muvozanatni ta'minlash doimo ustuvor yo'nalish bo'lib qolishi zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekistonda iqtisodiy o'sish omillarining transformatsiyasi zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Bugungi sharoitda kapital va mehnat bilan bir qatorda inson kapitali, innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, tadbirkorlik va investitsion faollikning ahamiyati ortib bormoqda. Shu bois, iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun investitsiyalarni yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan va texnologik salohiyati yuqori tarmoqlarga yo'naltirish, ta'lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish hamda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Shuningdek, kichik va o'rta biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, innovatsion loyihalarni rag'batlantirish va raqobat muhitini mustahkamlash maqsadga muvofiq. Umuman olganda, iqtisodiy o'sishning resurslarga asoslangan modeldan bilim, innovatsiya va texnologiyalarga asoslangan modelga transformatsiyasi O'zbekistonning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli Farmoni
3. Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. – T.: «LESSON PRESS» nashriyoti, 2021. 768 bet.
4. T.T.Jo'rayev, M.A.Hamdamov. Iqtisodiyot nazariyasi. (Darslik). "Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi", 2024. 504 bet.

5. Mamatov M.A. Iqtisodiy o'sish: O'quv qo'llanma – T.: TDIU, 2021. 435 bet. (Ushbu kitob universitet ARMda PDF variantda mavjud).
6. Xajiyev B.D., Abdullayev S.O., Mambetjanov Q.Q. O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasi. Darslik. – T.: “Zebo yulduzlari MChJ”, 2018. - 417 bet.
7. Mamatov M.A., Abduvohidov A.A., Berdiyev G., va boshqalar Iqtisodiy o'sish: Darslik– T.: TDIU, GulDU «Ziyo nashr matbaa», 2022. – 484 bet.
8. Istvan Konya. Economic growth in small open economies. Budapest, Hungary. 2018.